

stedelijk museum

bulletin | 3 | 78

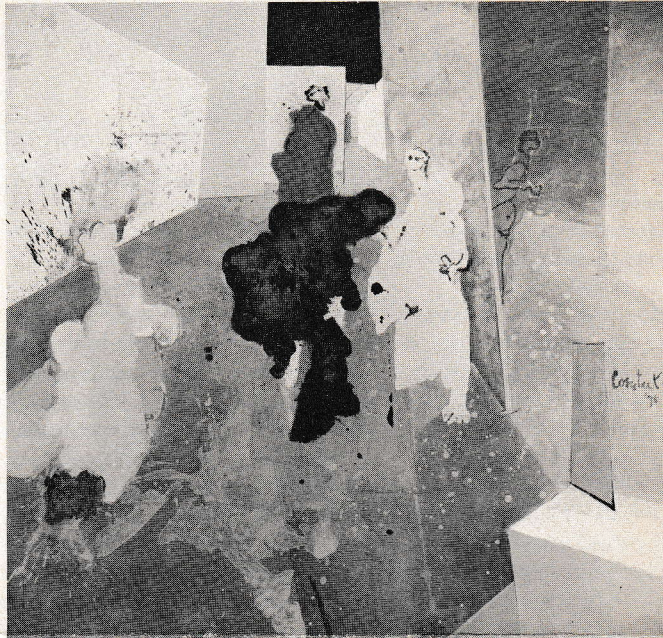
Constant

Tweeëntwintig schilderijen van Constant uit de periode 1969-77 zijn van 17 maart t/m 7 mei te zien in de zogenaamde erezaal van het Stedelijk Museum, dat is de grote zaal waar gewoonlijk de belangrijke kollektie schilderijen van onder meer Barnett Newman, Morris Louis, Frank Stella, Ellsworth Kelly hangt.

Constant is bekend door het aandeel dat hij had in de Cobra groep (1949-51) als schilder en als theoreticus.

Hij schreef in 1948 het manifest van de Experimentele Groep (de voorloper van Cobra) in Reflex nr. 1, waarvan een van de meest karakteristieke formuleringen is: 'Een schilderij is niet een bouwsel van kleuren en lijnen, maar een dier, een nacht, een schreeuw, een mens, of dat alles samen.' Het Stedelijk Museum bezit aangrijpende werken van Constant, onder andere uit de Oorlogsserie, waarbij boodschap en vorm één wezenlijk geheel zijn.

Constant is ook bekend door zijn konsept voor New Babylon, een staat voor de toekomst, waar de vrije mens als een moderne nomade en als Homo Ludens zal kunnen leven. Hij hield er zich sinds 1956 mee bezig. Deze utopische visie kreeg vorm in vele tekeningen, plattegronden, schilderijen, maquettes en ruimtelijke structuren van metaal en plexiglas. Zij verwijzen naar een tijd waarin de verbeelding aan de macht zal zijn, waarin creativiteit een vanzelfsprekende eigenschap van ieder mens is, en waarin de

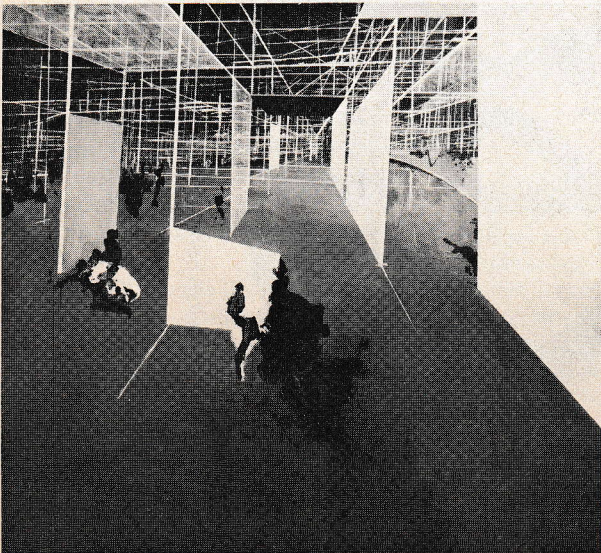
*De ontmoeting tussen Ubu en Justine, 1975
doek/olieverf, 190 x 200 cm
Coll. Stedelijk Museum, Amsterdam*

kunst als geïsoleerd verschijnsel niet meer bestaat. Constant's verbeelding in de vorm van New Babylon heeft onder andere in 1966 en volgende jaren de Provo beweging sterk geïnspireerd.

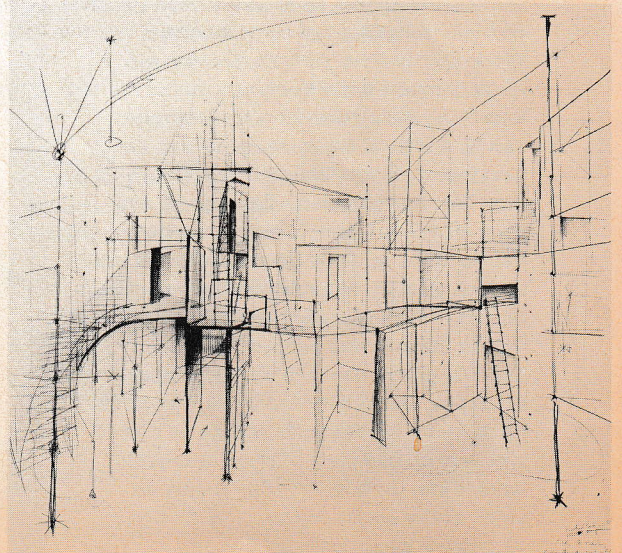
Constant is nu 58 jaar. Hij toont schilderijen uit de laatste 8 jaar. Een breuk met Cobra en New Babylon? Beslist niet. Wel een nieuwe fase, zeker sinds 1975. In een diepgaand gesprek met Constant – afgedrukt in de catalogus

spreekt Fanny Kelk van zijn 'Spätstil'. Wat treft in de recente schilderijen is het stralende, intense kleurgebruik, de ruimtelijkheid, het engagement met een wezenlijk menselijk gevoel (liefde, angst, eenzaamheid). Er zijn herinneringen aan Cobra – maar Constant schildert nu zeer dun – en de situaties die hij verbeeldt zouden zich in New Babylon kunnen afspelen.

*Mobiel labyrinth E.S.R. New Babylon, 1966
papier/potlood, 127,3 x 140 cm
Coll. Stedelijk museum, Amsterdam*

*Ladderlabyrinth, 1971
doek/olieverf, 165 x 175 cm
Coll. Haags gemeentemuseum, Den Haag*

Constant heeft zich de laatste jaren zeer grondig beziggehouden met de problematiek rond inhoud en vorm van het kunstwerk.

Hij schreef in de Mededelingen van het Centraal Museum, Utrecht (nr. 12, dec. 1975), over zin en onzin van de iconografie (de wetenschap die de zichtbare beelden wil verklaren). In de catalogus van het Stedelijk Museum verwoordt hij zijn visie opnieuw; in een manifest, in een gesprek met Fanny Kelk en in toelichtingen op zijn laatste schilderijen.

Constant: 'Het beeld is het gezicht van het kunstwerk. Dit gezicht brengt gedachten tot uitdrukking die niet onder woorden kunnen worden gebracht.

Beeldende kunst zonder beeld is als een opgezet dier; een vorm zonder trilling van spieren, zonder de glans van het oog. Onze fantasie is in staat om zelfs het meest toevallige beeld zo aan te vullen dat het een verklaarbare betekenis krijgt. De betekenis van het werk bepaalt de communicatieve waarde van het kunstwerk.'

In de keuze van zijn onderwerpen sluit Constant aan bij de grote klassieke thema's in de westerse Europese cultuur. Bijvoorbeeld hemelse en aardse liefde, eens verbeeld door Titiaan, nu door Constant als *Plaisir et tristesse de l'Amour*. Maar ondanks alle inhoud en daaraan gekoppelde iconografie, is en blijft Constant in de eerste plaats schilder. Wie zich daarvan nogmaals wil

overtuigen, bezoeke deze tentoonstelling. Het beeld is een aanleiding om een compositie van kleuren te bereiken. De kleur gaat dan een eigen bestaan leiden. En dat is voor mij het begin van de schilderkunst. En dat verklaart ook waarom ik niet zeg, ik ga nou eventjes *De Bekering van Venus* schilderen, nee, dan ontstaat *De Bekering van Venus* uit al die vlekken en kleuren. De cirkel is nu rond: het beeld is weer teruggekomen, maar vanuit de middelen die we nu gebruiken.'

rd

Opening donderdag 16 maart, 17.00 uur

Willem de Kooning

Tot en met 27 maart worden in het prentenkabinet de schenkingen getoond van werk van Willem de Kooning: 27 litho's, een beeld en een schilderij.

In 1976 heeft het Stedelijk Museum een tentoonstelling georganiseerd van beelden en litho's van Willem de Kooning. Deze tentoonstelling is na Amsterdam in verscheidene Europese musea te zien geweest.

In 1977 werd, via The American Federation of Arts, de complete serie litho's aan het Stedelijk geschonken en bovendien nog een beeld, *Large Torso*. Het kleine schilderij *Two singing women* was al in 1971 door De Kooning aan het museum ten geschenke gegeven. Het is de afgelopen jaren regelmatig tijdens opstellingen van de eigen kollektie te zien geweest.

De litho's vormen het vrijwel complete grafische werk van Willem de Kooning. Zij zijn ontstaan in één van zijn meest produktieve periodes, waarin hij ook verscheidene beelden maakte, een serie schilderijen en veel tekeningen. Hoewel De Kooning in vroeger jaren incidenteel wel eens een ets en een drietal litho's had gemaakt is hij zich pas bij het maken van de nu tentoongestelde litho's serieus met grafiek gaan bezighouden. Dit gebeurde van juni 1970 tot juni 1971, in nauwe samenwerking met de drukkers, Fred Genis en Irwin Hollander van de 'Hollander's Workshop' in New York. De prenten zijn deels ontstaan in De Kooning's atelier in East Hampton en deels in de werkplaats van de drukkers. De drukkers hadden een heel transport van lithografische stenen naar East Hampton laten brengen en een serie aluminium platen, met de bedoeling dat De Kooning direkt op steen of plaat zou kunnen werken. Al gauw bleek evenwel dat hij zich met dit procédé niet vrij genoeg voelde. De drukkers hebben toen rollen 'transfer paper' naar zijn atelier gebracht. Dit papier werd bij meters tegelijk uitgerold op de vloer. Niet gehinderd door de dwang elke keer op één plaat of steen te moeten werken kon De Kooning toen sneller en vrijer, achter elkaar doorwerken. De beste dingen werden uitgekozen om op

aluminium platen overgebracht en gedrukt te worden. Sommige van de litho's die op die manier ontstonden zijn een soort collages van verschillende op papier getekende stukken.

In de loop van het jaar waarin de litho's zijn ontstaan heeft De Kooning ook enkele malen direkt op aluminium plaat gewerkt. De grootste prent, de *Wah Kee Spare Ribs* is op die manier gemaakt.

De laatste vier prenten zijn direkt op steen getekend.

Het drukken zelf gebeurde vanzelfsprekend ook in nauw overleg tussen De Kooning en de lithografen. Er werd geëxperimenteerd met verschillende papiersoorten en sommige prenten werden in twee edities, op verschillend papier gedrukt. Van de *Wah Kee Spare Ribs* werd een deel van de plaat op een kleiner formaat papier afgedrukt.

De Kooning ging niet in op suggesties om kleur te gebruiken. Als schilder is hij altijd met kleur in de weer en misschien heeft hij juist daarom zich hier willen beperken tot het echt grafisch zwart-wit. De kleur zwart werd trouwens prent voor prent bepaald en is nooit diep zwart. De Kooning had bovendien graag dat de inkt goed in het liefst wat ruige papier trok zodat een niet te 'gladde' prent ontstond.

De latere schilderkunst van De Kooning is in de verzameling van het Stedelijk Museum heel goed vertegenwoordigd. Het is buitengewoon boeiend om te zien hoe een schilder als hij door de vruchtbare samenwerking met een drukker tot een geheel eigen grafische uitdrukkingvorm is gekomen.

(informatie: Fred Genis)

ap

t/m 27 maart in het prentenkabinet

Weekend bij de heer en mevrouw Krisher, 1970
Litho, 108 x 76,2 cm

Josef Koudelka, Jarabina, 1963

Josef Koudelka maakte van 1962 tot '68 foto's van zigeuners in Oost-Slowakije. Het zijn foto's van mannen, vrouwen en kinderen in hun relatie tot elkaar (bijvoorbeeld tot hun pater-familias, hun vrouw, of hun kinderen), óf van hun betekenisvolle bezigheden (zoals het spelen van kinderen, muziek maken, les geven, eten etc.) óf van hun traditioneel belangrijke dingen (dat kunnen bijvoorbeeld een heiligenbeeld, een portret of een bloem zijn). Het zijn foto's van groepen mensen in een landschap of binnenshuis, slechts een enkele keer van een persoon afzonderlijk, óf van een interieur.

Foto's van Koudelka zijn nooit 'lege' portretten, het zijn foto's die barsten van dynamiek. Een dynamiek die opgebouwd kan worden binnen een onbeweeglijke geladenheid (zoals een dodenwake), of bij een uitbarsting van emoties. Die geladenheid blijft konstant aanwezig, zelfs in stilleven van bijvoorbeeld een interieur. Koudelka's foto's zijn vol

tegenstellingen, niet alleen van wit en zwart of van licht en donker, maar ook van groot en klein, van richting en van beweging. Qua onderwerp doen de afbeeldingen misschien ouderwets aan, maar qua intensiteit zijn zij zeer eigentijds.

Josef Koudelka is fotograaf zonder enige binding; zonder familie, zonder vrouw, zonder bezit en vaak zonder donkere kamer. Hij is hoofdzakelijk fotograaf van 'het zijn'. Het feit dat hij ergens persoonlijk aanwezig is en een intermenselijke spanning meemaakt, of misschien wel met zijn aanwezigheid oproept, is belangrijk voor zijn kunstenaarschap. Foto's maken is voor hem geen doel, maar een gevolg.

Opening donderdag 9 maart, 17.00 uur

Voor het Stedelijk Museum stelde Lucinda Childs een programma samen van vier solo dansen: Particular Reel (1973), Cross Words (1976), Plaza (1977) en Untitled (1978). Over het algemeen bestaan Childs' dansen uit een geometrisch systeem van herhalingen, omdraaiingen en inversies van identieke frases (frases zijn een soort kleine thema's waaruit een dans wordt opgebouwd).

In al deze bewegingen zit een minimum aan variatie. Het gaat er om deze elementen iedere keer opnieuw in ruimte en tijd te groeperen met een zo subtiele verandering dat het voor de toeschouwer niet meteen duidelijk is wat er nu anders is. Daarom is haar manier van bewegen ook emotioneel, geeft ze een neutrale uitvoering van eenvoudige, gewone, begrijpelijke bewegingen.

Hoe eenvoudig deze bewegingen ook lijken, ze roepen een boeiende spanning op door de enorme concentratie bij de uitvoering van het werk.

mb

**zondag 12 maart, 15.00 uur (aula)
(onder voorbehoud)**

Philip Glass

Een vraag die vaak aan Philip Glass gesteld wordt, is 'schrijf je je muziek ook op of verzin je het als je speelt?' Om het onbegrip over zijn manier van werken uit de wereld te helpen, wil Glass nu hij 12 maart a.s. een concert geeft in de Doelen te Rotterdam van de gelegenheid gebruik maken om in het Stedelijk een lezing te houden over zijn manier van werken. Er zijn tijdens de lezing tapes te horen.

In een interview legde Glass ooit eens uit dat, toen hij in Parijs bij Nadia Boulanger studeerde, kennismakte met de muziek uit India, en dat hij vooral door de ritmische structuur van die muziek werd geboeid. Als gevolg van die belangstelling ging hij een soort mathematische structuur in zijn muziek brengen, dat wil zeggen dat hij door optellen en aftrekken van noten van de ene maat tot een volgende komt. Bovendien

baseert hij zijn stukken op herhaling, soms van één thema waarin dan af en toe een noot wordt veranderd.

Hoewel hij wel noten schrijft, laat hij veel

van de westerse traditionele manier van noteren weg.

mb

donderdag 9 maart, 20.00 uur (aula)

Two Pages, 1969 (detail)
inkt op papier, 33 x 55 cm

Openingen

Josef Koudelka
donderdag 9 maart, 17.00 uur

Constant
donderdag 16 maart, 17.00 uur

Muziek van Nu

Maurice Horsthuis – altviool en
Maud Sauer – hobo
jazzkonsert
zaterdag 4 maart, 15.00 uur (aula)

Jon English – trombonist/komponist
met nieuwe werken
zaterdag 11 maart, 15.00 uur (aula)

Gunther Christman – trombone en
Detlef Schöenberg – slagwerk
jazzkonsert
zaterdag 18 maart, 15.00 uur (aula)

Resonans koperkwintet met Louis Huigen –
hoorn, Jo van den Booren – trompet, Frits
van der Meulen – trompet, Willem van
Grinsven – trombone en Piet Joris – tuba
uitgevoerd worden werken van Jo van den
Booren, Georges Barbotou en Roger
Smalley
zaterdag 25 maart, 15.00 uur (aula)

Philip Glass

Lezing
donderdag 9 maart, 20.00 uur (aula)

Lucinda Childs

4 solo dansen
Particular Reel 1973
Cross Words 1976
Plaza 1977
Untitled 1978 (nieuw werk)
zondag 12 maart, 15.00 uur (aula)
(onder voorbehoud)

Gewijzigde toegangsprijzen

f 2,00 per persoon
f 1,00 11 t/m 16 jaar
f 1,00 groepstarief (min. 15 personen)
f 5,00 gezinstarief

Tentoonstellingen

Josef Koudelka Foto's
10 maart t/m 23 april
zaal 102-106

Constant Schilderijen
17 maart t/m 7 mei
zaal 126

Don Potts Mijn eerste auto
t/m 5 maart
zaal 111 en 112

Willem de Kooning Schenking
t/m 27 maart
prentenkabinet

Françoise van den Bosch Sieraden en objecten
t/m 2 april
zaal 25

Mark Prent Objecten
t/m 2 april
zaal 16-22

**Hommage aan de Vereniging
met de lange naam** Keuze uit de schenkingen van de VVHK
t/m 2 april
zaal 2-7

Op het tweede gezicht 7 kunstwerken uit eigen kollektie
t/m 16 april
zaal 109, 109a, 110, 113

Kunstenaarsverenigingen Nederlandse Kring van Beeldhouwers
25 maart t/m 16 april
Universal Moving Artists en
Amsterdamse Kunstenaars Werkgroep
t/m 19 maart
zaal 30 en 130, nieuwe vleugel

Verkooptentoonstelling René Treumann en Arno Arts – grafiek
t/m 21 maart
Gerard van Kerkhof en Lies Verdenius
22 maart t/m 18 mei
reproductieafdeling

samenstelling:
Josine van Droffelaar en Joost van de Pol
met bijdragen van:
Marja Bloem, Rini Dippel, Els Le Fever, Ad Petersen
foto's:
Josef Koudelka, Jack Mitchell en Stedelijk Museum